

KLASİK ARAP EDEBİYATINDA PLATONİK AŞK (KAYS B. ZERÎH VE LÜBNÂ ÖRNEĞİ)

Platonic Love in Classical Arabic Literature
(Example of Qays b. Zareeh and Lubna)

İbrahim Usta¹

ÖZET

Arap edebiyatı nesir ve şiir olmak üzere iki kısma ayrılır. Kays ve Lübnâ isimli iki genç arasında yaşanan aşk, hem nesir hem de şiir olarak okuyucunun karşısına çıkacaktır. Bu Hikâye birbirini severek evlenen iki gencin, ailevi baskılar sonucu ayrılmak zorunda kalmalarını ve bu ayrılık sonucu yaşanan trajik olayları konu almaktadır. Hikâye Kays'ın Lübnâ'ya âşık olmasıyla, evliliğe kadar devam eden süreç ve Kays'ın eşinin kısırlığı sebebiyle onu boşaması için gördüğü ailevi baskı sonucu Lübnâ'yı boşamasıyla başlayan platonik aşk süreci olmak üzere iki ana kısımdan oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, Platonik Aşk, Kays ve Lübnâ

ABSTRACT

Arabic literature is divided into two parts; prose and poetry. The love story between two youngs, named Qays and Lubna, will come across to the readers in both poetic and prose. This story is about the subject of the tragic events that encountered as a result of being forced to divorce by their family and the result of this separation of two youngs who married willingly. The story consists of two main parts; the process Qays' love to Lubna ongoing until their marriage and the process of the platonic love that begins with divorce of Lubna as a result of familial pressure he encounters because of his wife's infertility.

Keywords: Arabic literature, Platonic Love, Qays and Lubna.

GİRİŞ

Sadru'l- İslam ve Emevî dönemlerini idrak eden meftun şairin ismi Kays b. Zerîh b. Sünne b. Huzâfe el-Kinânî, künyesi ise Ebû Zeyd'dir. Milâdi 625 veya 626 tarihinde doğan şair, 687 tarihinde Medine'de vefat etmiştir.²

---

1 - Öğretim Üyesi, Bingöl Üniversitesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü. iusta@bingol.edu.tr
2 -el-İsfahânî, Ebu'l-Ferec, *el-Eğâni, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 2008, c.9 s.210-248*; Zirikli, Hayreddin, *el-A'lâm, Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, Beyrût, 1984, c.5 s.206*; el-Antâki, Davûd, *Tezyînu'l-Esvâk fî Ahbârî'l-Uşşâk, Dâru Mektebeti'l-Hilâl, c.2 s.82-83*; ed-Dineverî, İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve 'ş-Şuarâ, Dâru'l-Maârif, Kahire ts, s.364-365*; Dayf, Şevki, *Târihu'l-Edebi'l-Arabî, Asru'l- İslami, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire 2007, s.364-367*; Kehhâle, Ömer Rıza, *Mu'cemu'l - Müellifin, Dâru İhyâi't-Türasi'l- Arabî, Beyrut ts, c.8 s.135*.

Kays ve Lübnâ aşkının öyküsü, günümüz tabiriyle hem platonik hem de lirik bir aşk öyküsüdür. Platonik tabiri sözlükte "*Gerçekte var olmayan, düşte kalan, hep öyle kalması istenilen*" anlamına gelmektedir.³ Lirik ise "*coşkun, ilhamla dohu*" anlamlarına gelip, duyguların coşkun bir dille anlatıldığı edebi eserler için kullanılan bir terimdir.⁴

Klasik Arap edebiyatında önemli bir yer tutan platonik aşk hikâyeleri aslında ölümsüz aşkları anlatan edebî yazıtlardır. Bu tür aşk hikâyelerinde çiftler genelde muratlarına eremez ve dolayısıyla evlenemezler, evlenmiş olsalar dahi boşanmak zorunda bırakılırlar.⁵ Emevîler döneminde sevgilerine sıkı bağlılıkları ve âşıkların çokluğuyla meşhur olmuş ve "Benî Uzra" kabilesine nispeten ortaya çıkmış olan "*uzrîler*" Arap edebiyatında, gazel bağlamında çok önemli bir yere sahiptirler. Bu ekolde 'Urve ve Afrâ, Abdullâh ve Hind, Kuseyr ve 'Azze, Büseyne ve Cemîl, 'Amr ve 'Ukayle, Kays ve Leylâ gibi âşıklar vardır.⁶

Emevî devrinin platonik aşk şairlerinden birisi olan Kays b. Zerîh'in şiirlerine baktığımızda hemen hemen tamamının sevgilisi Lübnâ'yı konu edindiğini görürüz. Kolay anlaşılır ve sağlam yapılı olan bu şiirler, aşk ateşiyle yanan bir gönülden yükselen feryatlar, ince anlamlar ve derin duygular ifade eder.⁷ Kays b. Zerîh'in şiirlerindeki vezin-kafiye benzerliği, Lübnâ ve Leylâ isimlerinin yer değiştirmesi veya intihal sebebiyle Kays'ın birçok beyit ve kıtası Mecnûn'a nispet edilmiştir.⁸

Klasik Arap edebiyatının meşhur hikâyelerinden birisi olan Kays ve Lübnâ gerek klasik ve gerekse modern birçok eserde geçmektedir.⁹ Kullanıldığı

3 - *Meydan Larousse, Meydan Kitabevi, İstanbul 1979, c.8 s.12; Saraç, Tahsin, Fransızca Türkçe Büyük Sözlük, TDK yay., Ankara 1976, c.2 s.989; Yalt, Ali Rıza, Grand Dictionnaire Français-Turc, Ararat yay., İstanbul 1971, s.865.*

4 - Uslu, Mustafa, *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Yağmur Yayınları, İstanbul 2007, s.213; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (Kollektif), Dergâh Yayınları, İstanbul 1986, c.6 s.94-65.

5 - Huleyf, Yusuf, *Hubbu'l-Misâli 'inde'l-Arab*, Dâru Kuba, Kahire 1997, s.86-90; *el-Hubbu 'inde'l-Arab, Dirâse Edebiyye Târihiyye*, (yayına haz.) el-Mektebü'l-'Alemlî li'l-Bühûs, Dâru Mektebeti'l-Hayât, Beyrût ts., s.50.

6 - Dayf, Şevki, *Târihu'l-Edebi'l-Arabî*, s.359-363; Hüseyin, Tâhâ, *Min Târihi'l-Edebi'l-Arabî, Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn*, Beyrût 1991, s.523 v.d.; *el-Fahûri, Hannâ, el-Câmi fi Târihi'l-Edebi'l-Arabî, el-Edebu'l-Kadîm, Dâru'l-Cil*, Beyrût 2005, s. 418-430.

7 - Emîl Bedî' Yakûb, *Divânu Kays-u Lübnâ*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrût 1993, s.10 v.d.; Ahmed Ferid, Rifâi, *Asru'l-Me'mun*, Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye, Kahire 1928, c.2, s.152 v.d; *el-Fahûri, Hannâ, el-Câmi fi Târihi'l-Edebi'l-Arabî*, s. 429.

8 - *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2005. c.25 s.93-94; *Blachère, Régis, Târihu'l-Edebi'l-Arabî*, trc. İbrâhîm Keylani, Dâru'l-Fikr, Lübnan 1998, s.771-773; Hüseyin, Tâhâ, *Min Târihi'l-Edebi'l-Arabî*, s.511-522.

9 - ed-Dineverî, İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve 'ş-Suara*, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire 1982, s.628-629; Brokelman, Carl, *Târihu'l-Edebi'l-Arabî*, trc. Abdülhalim Neccâr, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire 1983, c.1 s.194; et-Tenûhî, Ebu'l-Kasım, *el-Ferecû Ba'de 'ş-Şidde*, Mektebetü'l-Hancı, Kahire 1994, s.

üslup ve hikâyeyle ilgili ihtilafı rivayetleri de içerdiği için, biz bu hikâyeyi Şevki Abdulhakîm'in "Mevsûâtî'l-Folklor ve'l-Esâtiri'l-Arabiyye" isimli çalışmadan aldık.¹⁰ Bunun yanında hikâyenin geçtiği diğer kaynaklar gözden geçirilerek, farklı rivayetler dipnot belirtilmek suretiyle zikredilmiştir.

KAYS VE LÜBNÂ HİKÂYESİ

Kays b. Zerîh, Hz. Peygamber'in torunu Hz. Hüseyin'in sütkardeşi olup¹¹, Medine'de ikamet etmekteydi. Bir gün bazı ihtiyaçları için çöle giden Kays, çadırda yaşayan bedevilere uğradı. Kâ'b b. Huzâa kabilesinin yaşadığı bölgeden geçerken su istemek üzere bir çadırın kapısına vardığında karşısına Hubâb el-Kâ'biyye'nin kızı Lübnâ çıktı ve Kays Lübnâ'yı görür görmez ona âşık oldu. Lübnâ uzun boylu, şehlâ¹² gözlü, güzel görünüşlü ve tatlı sözlüydü. Kays ondan çok etkilendi. Lübnâ, ona; "bizde konaklayıp dinlenir misin?" diye sorduğunda; Kays hiç tereddüt etmeden onun davetini kabul etti. Lübnâ'nın babası gelince, Kays için hayvan kesti ve o ayrılan dek ona ikramda bulundu.

Kays, kalbinde Lübnâ'ya karşı sönmeyen bir ateşe tutuşmuş vaziyette oradan ayrıldı. Kays, onunla ilgili şiirler söylemeye başladı. Kays'ın bu durumu dillere destan oldu. Lübnâ'ya olan aşkı iyice alevlendi. Bir gün, onun sevgisinin kendisine neler yaptığını Lübnâ'ya şikâyet etmek için yola çıktı. Bir de ne görsün, Lübnâ da aynı şeylerden hatta daha fazlasından şikâyet ediyordu. Böylece her ikisi de birbirlerini karşılıklı olarak sevdiklerini anladılar.

Daha sonra Kays babasına giderek durumu ona anlatır ve ondan kendisini Lübnâ'yla evlendirmesini talep eder. Ancak babası Kays'a amcakızlarının ona daha layık olduğunu düşündüğünden bu isteğini kabul etmez. Lübnâ'nın babası kendi toplumunda saygı gören, malının yabancılara gitmesini istemeyen varlıklı biriydi. Babasının söyledikleri Kays'ı üzmüştü. Kays, annesine giderek durumu ona şikâyet etti. Babasına karşı, ondan yardım diledi. Ancak annesinden de umduğunu bulamadı. Bunun üzerine Kays, sütkardeşi Hz. Hüseyin ve İbn Ebî Reşîk'e giderek onlara durumunu ve babasının kendisine Lübnâ'yla ilgili cevabını aktardı. Hz. Hüseyin, ona yardım etmeye ve Lübnâ'nın evinin olduğu civardaki çöle onunla birlikte gitmeye söz verdi.

Kays, çöle sütkardeşi Hz. Hüseyin'le birlikte gitti. Lübnâ'nın babası Hz. Peygamber'in torununu görünce ona doğru koşarak, gerekli tüm ihtiramı

416; Şa'ke, Mustafa, *Rihletu's-Şi'r mine'l-Emeviyeti ile'l-Abbâsiyye*, Dâru'l-Mısriyyetu'l-Lübnâniyye, Kahire 1997, s.192-198.

10 - Abdulhakim, Şevki, *Mevsûâtî'l-Folklor ve'l-Esâtiri'l-Arabiyye*, Dâru'l-'Avde, Beyrût, 1982, s. 564-568.

11 - Kays'ın annesi olan Ümmü Kays, her ikisini de emzirmiştir. Bkz: İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve 'ş-Suara*, s.628.

12 - Gözün siyahıyla mavisinin karışımı olan bir göz rengi, az bulunan bir göz rengidir. Ancak bedeviler arasında ise çok rastlanan bir türdür. Bkz: *Feyrüzâbâdi*, Mecdüddin, *Kâmûsu'l-Muhit*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrût 2003, s.1021; el-Yesûi, Luis Ma'luf, *el-Müntecid f'l-Luğa*, Dâru'l - Meşrik, Beyrût 2001, s.801.

gösterdi. Akabinde Hz. Hüseyin Lübnâ'yı Kays'a istedi ve babası da bu isteği kabul etti. Ancak Lübnâ'nın babası Kays'ın, babasının rızası dışında evlendiğinden, bundan dolayı kendisinin suçlanmaması için, Kays'ın babasının gelip kızını bizzat istemesini arzuladığını söyledi. Hz. Hüseyin bu mazereti mâkul görerek, geri döndüler. Hz. Hüseyin'in, Kays'la Lübnâ'nın nişanlanması ısrarına dayanmayan baba oğluna kız istemeyi kabul etti.

Nihayet iki âşik evlendi. Hayatları mutlu ve normal seyrinde devam ederken, Lübnâ kayınvalidesi ile bir takım sorunlar yaşadı ve araları bozuldu. Gelin ve kaynana arasındaki bu kavgada Kays eşinin tarafında yer alarak annesini kızdırdı. Normalde Kays annesine iyi davranan ve sürekli iyilik yapan birisiydi. Annesi ise Lübnâ'dan hoşlanmamasına rağmen oğlunun onunla evlenmesine razı olmuştu.

Her şeye rağmen annesi Kays'ı bu yaptıklarından ötürü kınamadı. Ona olan kızgınlığını içine atıp, her ne kadar ona bir şey hissettirmese de, kocasını sürekli tahrik ederek iki sevgilinin ayrılması gerektiğini söyledi. İlk önce, kocasına gelini Lübnâ'nın kısır olduğuna inandırıp, bu kadar çok olan malının çocuğundan başkasına miras kalacağı düşüncesi onu korkuttu. Son olarak ise oğlu Kays'ın başka birisiyle evlendirilmesi halinde Allah'ın ona (bu vesileyle) çocuk ihsan edebileceğini telkin ederek bu hususta ısrarcı oldu.

Bunun üzerine baba, kabilesini toplayarak Kays'ı da yanına çağırdı ve ona ; “ Evladım, eşin kendisinden korktuğum bir derde müptela olmuş. Senin bir çocuğun yok. Benim de senden başka çocuğum yok. Seni kısır biriyle evlendirdim. Amcakızlarından biriyle evlenmez misin? Rahmetinden umut kesilmeyen Allah'tan umulur ki, hem senin hem de bizim gözümüzü nurlandıracak ve seni de bizi de rahatlatacak bir çocuk bağışlar.” dedi. Fakat Kays bunu yapmayı reddetti ve eşinin yerine başka bir eş edinmeyi de hoş karşılamadı. Bunun üzerine babası cariye edinmesini istedi. Ancak Kays bundan da kaçındı ve Lübnâ'yı rencide edebilecek her türlü davranıştan kaçındı.

Herhangi bir sonuç alınmaması üzerine babası Kays'ı çağırarak, eşini boşaması gerektiğini aksi halde kabilesinden kovulacağını bildirip bunun üzerine yemin etti. Kays ise babasına “Allah'a yemin olsun ki, ölüm bana bunu yapmaktan daha kolaydır. Fakat ben sana üç teklif sunacağım” diyerek tekliflerini şöyle sıraladı:

- 1- (Ey Babacığım) sen başka bir kadınla evlen ki; belki Allah sana benim dışında bir çocuk ihsan eder de, malını benim gibi çocuğu olmayan birisine bırakmak zorunda kalmazsın.
- 2- (Ey Babacığım) Eşim Lübnâ ile gözlerden uzak bir yere taşınmamıza müsaade et ve beni ölmüş olarak farz et.
- 3- (Ey Babacığım) Lübnâ'yı senin yanında bırakıp göçüp gitmeme müsaade et. Böylece belki onu unuturum.

Ancak baba tüm önerileri reddedip oğlunun eşini boşamasında ısrar etti. Daha da ileri giden baba; oğluna, gelini Lübnâ'yı boşayana kadar onunla asla

aynı çatı altında bulunmayacağına yemin ederek, Kays'ı ikna için her gün evden çıkıp kavurucu güneşin altında uzun süre beklemeye başladı.¹³ Kays gelip elbisesiyle babasını güneşin yakıcı sıcağından gölgelemeye çalışır, güneş ışınları sıcaklığını her kaybettiğinde ise Kays eşi Lübnâ'ya koşup sarılarak birlikte ağlaşırlardı. Uzun süre devam eden bu durum, her ikisinin de tükenmesine sebep olmuş ve Lübnâ'nın içine korku düşürmüştü. Eşinden bu konuda kesinlikle babasına itaat etmemesini, aksi halde her ikisinin hayatlarının yok olacağını ısrarla tembihlemiş ve karşılığında Kays'tan söz almıştı.

Ancak Kays'ın direnci bir yıl kadar daha devam eder.¹⁴ Babasına olan itaat ve merhameti, eşine olan sevgisine ağır basar ve sonunda Lübnâ'yı boşar. Aklıyla kalbini yenen Kays -olayın vahametinden olsa gerek- bu durum karşısında aklını yitirir. Bir de Lübnâ'nın kabilesinin, iddet müddeti olan üç ay on gün sonra kızlarına alıp gittikleri zaman, akli başından tamamen giderek düşüp bayılır. Bir müddet sonra kendine geldiğinde, yakınında öten bir karga görür ve uçan karganın ardından şöyle seslenir:

أَلَا يَا عَرَابَ الْبَيْنِ وَيَحْكُ نَبْنِي
فَإِنَّ أَنْتَ لَمْ تُخْبِرْ بِمَا قَدْ عَلِمْتَهُ
وَدُرْتُ بِأَعْدَاءِ حَبِيبِكَ فِيهِمْ
بِعِلْمِكَ فِي لُبْنَى وَأَنْتَ خَبِيرٌ
فَلَا طُرْتُ إِلَّا وَالْجَنَاحُ كَسِيرٌ
كَمَا قَدْ تَرَانِي بِالْحَبِيبِ أَدُورُ¹⁵

Dikkat et, ey uğursuz karga, sana yazıklar olsun,
Lübnâ hakkında bilginle bana seslen, sen haberdarsın.
Eğer bildiklerini haber vermezsen,
Ancak kanadın kırık bir halde uçarsın!
Onlar arasındaki dostunun düşmanlarını fark ettin.
Nitekim beni, dostuyla dönüp dururken görüyorsun.

Kays, Lübnâ'yı almaya gelenlerle uzun bir müddet beraber yürüyerek, onları takip etti. Sonra Lübnâ'nın babasının, onun Lübnâ'yla birlikte yürümesini yasakladığını anlayarak, takibi bırakıp kafilenin ardından bakakaldı ve kafile gözden kayboluncaya kadar ağladı. Sonra tekrar dönerek Lübnâ ve devesinin ayak ve toynak izine baktı ve öpmek üzere yere doğru eğildi. Lübnâ'nın kabilesi gittikten hemen sonra Kays onların geçtiği yerlere tekrardan gelerek Lübnâ'ya ait olan toprak veya diğer izleri öpmek istedi.

İbn Kuteybe anlatısında ise; Kays'ın eşiyle ayrıldıktan sonra görüşmeye devam ettiği haberinin Lübnâ'nın babasının kulağına gitmesiyle, onu Halife'ye şikâyet eder. Mahkeme sonucu Kays için ölüm emri çıkarılır ve Kays kaçır.¹⁶

13 - Abdullah, Muhammed Hasan, *el-Hubbu fi 't-Turâsi 'l- Arabî*, Dâru's-sekâfe ve'l-Funûn, Kuveyt 1980, s.95 v.d.

14 - Bir rivayete göre Kays kırık gün sabredebilmişken, diğer rivayetlerde ise bu süre bir ile yedi sene olarak geçmektedir. Bkz; Hüseyin, Tâhâ, *Min Târihi 'l-Edebi 'l-Arabî*, s.518.

15 - el-Mistâvî, Abdurrahman, *Divân-u Kays b. Zerih*, Dâru'l- Mârife, Beyrut 2004. s.78.

Kays, Lübnâ'nın özlem ateşiyle yanıp tutuştu ve neticede hastalandı. Bunun üzerine babası, mahallenin genç kızlarından oğlunu sık sık ziyaret etmelerini ve onunla konuşmalarını rica etti. Belki bu vesileyle bir teselli bulur veya onlardan birisine âşık olur diye düşündü. Mahallenin kızları babasının ricasını kırmayarak kendilerinden talep edileni yaptılar. Genç kızlar onunla konuşurken doktor, Kays'ı muayene etmek için onun yanına gelerek, hastalığının sebebi hakkında uzun uzadıya sorular sordu. Bunun akabinde doktor da Kays'a "Bu hastalık ne zamandan beri var." diye sordu. Kays şu şiiriyle doktora cevap verdi:

وَمِنْ بَعْدِ مَا كُنَّا نَطَافًا وَفِي الْمَهْدِ فَلَيْسَ وَإِنْ مِثْنَا بِمُنْفَصِمِ الْعَهْدِ وَرَأَيْنَا فِي ظِلْمَةِ الْفَيْرِ وَاللُّحْدِ إِذَا اغْتَسَلْتَ بِالْمَاءِ مِنْ رِقَّةِ الْجُدِ كَمَا اشْتَأَقَ إِدْرِيسُ إِلَى جَنَّةِ الْخُدِ لُحْدَشَ مِنْهَا جِلْدَهَا وَرَقَّ الْوَرْدِ وَتَشْكُرُ إِلَى جَارَاتِهَا نَقْلَ الْعِدِّ جِدَارًا لِلْحَطِي أَنْ يُؤْتَرَ فِي الْخُدِّ 17	تَعَلَّقَ رُوجِي رُوحَهَا فَبَلَّ حَلْقِنَا فَرَادَ كَمَا زِدْنَا فَأَصْبَحَ نَامِيًا وَلَكِنَّهُ بَاقٍ عَلَى كُلِّ حَادِثٍ يَكَادُ حَبَابُ الْمَاءِ يَخْدَشُ جِلْدَهَا وَإِنِّي اشْتَأَقُ إِلَى رِيحِ حَبِيبِهَا وَلَوْ لَبَسْتُ ثَوْبًا مِنَ الْوَرْدِ خَالِصًا يُنْقَلُهَا لَبَسَ الْحَرِيرَ لِلْبِنِيهَا وَأَرْحَمُ خَدَّيْهَا إِذَا مَا لَحِظْتُهَا
---	---

Yaratılmadan önce ruhum ruhuna bağlandı
Nutfe halinde ve beşikte iken bu böyle devam etti.
Biz büyüdükçe, aramızdaki aşkta birlikte büyüdü
Ölsek dahi baki kalacak, kalacak her hâlükârda,
Kabir karanlığında dâhi kalacak.
Onun cildi çok ince olduğundan suyla yıkandığında,
Neredeyse su tomurcuğu onun cildini tahriş ediyor.
Ben onun elbisesinin kokusunu özleyorum
İdris'in cennet kokusunu özlemesi gibi
Gül ağacından bir elbise giyse,
Teninin zarafetinden gül yaprağı dahi onu çizer
Ona ipek dahi çok ağır gelir,
Komşularına gerdanlığının ağırlığından şikâyet ediyor
Acırım, ona baktığımda yanakları kızarmasından endişe uyarım.

Kays'ın hastalığı uzadıkça uzadı. Babası ölmesinden korktu ancak (sonrasında) bu durumu önemsemedi. Aşireti, babasına Kays'ı güzel bir kadınla evlendirmesi halinde Lübnâ'yı unutup ve bu şeklide teselli bulabileceğini söyledi. Kays ve Babası, Arap sokaklarında dolaşırken, yüzünden peçesi düşüp yüzü açılan güzel genç bir kız gördüler. Kays, yüzü ay gibi parlayan bu kıza

16 - İbn Kuteybe rivayetine göre Kays eşiyile ayrıldıktan sonra dahi görüşmeye devam ediyordu. Bu durum Lübnâ'nın babasının kulağına gidince, babası Kays'ı Halifeye şikâyet etti ve bunun sonucunda Kays için - eğer tekrar eski karısıyla görüştüğü sabit olursa - öldürülmesine hükmedilmiştir. Bkz: İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve 'Ş-Suara*, s.628.

17 - el-Mistâvî, *Divân-u Kays b. Zerîh*, s.72.

yaklaşarak, ismini sordu. Kız isminin Lübnâ olduğunu söyleyince, bunu duyan Kays baygın bir şekilde yere düştü. Genç kız bu durumdan çok korkup, koşarak ona su getirdi ve suyu Kays'ın yüzüne serpti. Bir müddet sonra kendine gelen Kays, genç kıza ismini söyledi ve genç kızın abisi gelerek onu yemeğe davet etti. Yemek esnasında Kays'ın anlattığı hayat hikâyesi, hem genç kızın hem de abisinin Kays'a olan hayranlığını artırdı. Genç kızın abisi Kays'ı tanımak için ondan bir ay yanlarında misafir olarak kalması hususunda Kays'tan yemin aldı. Bunun karşılığında ise kendisini kız kardeşi ile evlendirme vaadinde bulundu. Bu süre zarfında teklifinde ısrarcı olan genç kızın abisi Kays'ı ikna etmede muvaffak oldu ve aralarında evlilik akdi yapıldı.

Düğün sonrası zıfta Kays genç kıza hiç de güler yüzle karşılamadı. Yüzünü ona çevirip bir kelime dahi konuşmadı. Bu hal günlerce sürüp gitti. Lübnâ'nın yâdı, onu yeni eşine yaklaşmaktan alıkoymuştu. Bir müddet sonra Kays, eşine birkaç gün kendi ailesinin yanına gitmek istediğini ileterek, bir daha dönmek üzere yüzünü şehre çevirip yola koyuldu.

Bir yandan Kays tarafında bunlar olurken, diğer tarafta Lübnâ, ailesinin onu evlendirme isteğine olumlu cevap vermekten kaçınmaya devam etti. Lübnâ'nın babası Kays'ı Halife Muaviye'ye şikâyet etti ve boşanmadan sonra Lübnâ'nın başına gelenleri anlattı. Bunun üzerine Muaviye, Mervan b. Hakem'e Lübnâ'nın başına gelenlerden dolayı Kays'ın cezalandırılmamasını, bunun yerine kızın Halifenin de tanıdığı birisi olan Hâlid b. Hillize el-Ğatafânî ile evlendirmesini emreden bir mektup yazdı.¹⁸ Tüm bunlar olurken Lübnâ, Kays'ın evlilik haberini duyduğunda çok üzüldü. Onu vefasızlıkla suçlayan Lübnâ, Halifenin kendisi için önerdiği kişiyle olan izdivacını kabul etti. Düğünden sonra Lübnâ ve yeni eşi, Medine yoluna koyuldular.¹⁹

Lübnâ'nın evlenme haberi Kays'a ulaştığında, aşırı derecede üzülen Kays, hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı. Sonra kabilesine gelerek bir miktar yaş hurma aldı. Babasına onu satmak ve onun ücretiyle annesine bir şeyler satın almak için Medine'ye gitmek istediğini söyledi. Fakat babası Kays'ın maksadının Lübnâ'yı görmek olduğunu sezdi. Bu yüzden onu azarlayarak Medine'ye gitmekten vazgeçirmeye çalıştıysa da, bunda başarılı olamadı. Kays yanında bir miktar hurmayla Medine'ye geldi. Pazarda hurmaları satmaya çalışırken tanımadığı birisi ile bir deve karşılığında onunla pazarlığa koyuldu. Birbirlerini daha önceden hiç görmemişler ve tanışmıyorlardı. Bu kişi Lübnâ'nın eşinden başkası değildi. Kays pazarlık sonucu hurmalarını Lübnâ'nın eşine sattı ve sonraki gün Her ikisi de hurma ücreti için Lübnâ'ların evinde görüşmeyi kararlaştırdılar.

Bir sonraki gün Kays, Lübnâ'nın eşinin evine gelerek kapıyı açan hizmetçiye devenin sahibinin geldiğini efendisine haber vermesini bildirdi. Konuşmaların geçtiği esnada Lübnâ sesin sahibini tanıdı ancak bir şey söylemedi. Hizmetçiye yabancıyı içeri almasını söyledi. Kays, içeri girdikten

18 - Ferrüh, Ömer, *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî, Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, Beyrut 1984, c.1 s.425.*

19 - İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve Ş-Şuara*, s.628; et-Tenûhi, Ebu'l-Kasım, *el-Ferecû Ba'de Ş-Şidde*, Mektebetü'l-Hancı, Kahire 1994, s.416.

sonra Lübnâ hizmetçiye niçin saçının darmadağın, üst başının toz toprak içinde olduğunu sormasını emretti. Hizmetçi söylenileni yaptı. Kays derin bir iç çekerek “*Sevgilisinden ayrılanın ve ölümü hayata tercih edenin durumu böyle olur.*” Şeklinde cevap vererek ağlamaya başladı. Lübnâ hizmetçiye hitaben; “Başından geçenleri anlatmasını söyleyerek onu teselli et” dedi. Kays bunu kabul ederek anlatmaya başlayınca Lübnâ perdeyi açtı ve “Yeter, hikâyeni öğrendik.” dedikten sonra perdeyi tekrar kapattı. Perdenin arkasındakinin Lübnâ olduğunu gören Kays konuşmaksızın bir saat donup kaldı, sonra ağlayarak içini döken Kays, devesine yönelerek yola koyuldu.²⁰ Evin sahibi ona seslendi fakat o cevap dahi vermedi. Bu sırada Lübnâ kocasına, “Yazıklar olsun sana! Bu Kays b. Zerih’dir.” dedi.

Kays, ağlayarak yola çıkarken, Lübnâ’yı şu beyitle kınadı:

كَأَنِّي فِي أَرْجُو حُجَّةٍ بَيْنَ أَحْبَلٍ إِذَا ذُكِرَتْ مِنْهَا عَلَى الْقَلْبِ تُحْطَرُ²¹

Onun adını hatırladığımda, kendimi salıncakta sallanır gibi hissederim.²²

Kays tüm bu olanların ardından, ölümün eşiğine gelecek derecede hasta oldu ve onun bu hali şehre yayıldı. Usta şarkıcılar onun şiirlerini bestelediler. Bu şarkılar hem sıradan hem de soylu kişiler tarafından sürekli dinlenir oldu. İnsanlar bir yandan bu şarkılarla sevinip eğlenirken, diğer yandan da bu şarkılarla üzüldüler. Bir taraftan Lübnâ’nın eşine kızarken, diğer yandan Lübnâ’yı bu davranışından ve başına gelen bu utanç verici durumdan dolayı azarladılar. Bütün bunlardan sonra Lübnâ, sinirlenerek (insanlara) şimdiki eşiyile evlenme sebebinin ne mal, nede sevgi sebebiyle olduğunu, bilakis Sultan’ın (Muâviye) Kays’ı öldürtmesinden korktuğu veya başka bir belaya bulaşmasını engellemek için evlendiğini ifade etti. Sonra (eşi) dilerse kendisini boşamasını teklif etti. Ancak eşi bu isteği kabul etmedi ve ona kibarca davranarak onu hoşnut etmeye çalıştı. Hatta Lübnâ’yı Kays’ın şiirlerini rahat duyması için Medine’nin yakınlarına getirdi. Fakat tüm bunlar Lübnâ’nın acılarını daha da çoğalttı. Kays’ın şiirinden bir şeyler duydukça daha çok ağlamaya ve tasalanmaya devam ediyordu. Kulağında yankılanan en değerli beyit şuydu:

أَلَا يَا غَرَابَ الْبَيْنِ قَدْ طَرْتُ بِالَّذِي أَخَذِرُ مِنْ لُبْنَى فَهَلْ أَنْتَ صَانِعُ²³

20 - Rivayete göre Kays, Şam’a dönerek hakkında çıkarılan yakalama emrinin iptali için Yezid b. Muaviye’ye giderek, bundan sonra asla Lübnâ’ya yaklaşmayacağını beyan etmiştir. Bkz; ; Hüseyin, Tâhâ, *Mün Târîhi’l-Edebi’l-Arabî*, s.522.

21 - el-Mistâvî, *Dîvân-u Kays b. Zerih*, s.

22 - Şair bu beyitte kendisini Lübnâ tarafında kandırılmış olarak telakki ettiği için, kendisini bir salıncakta sallanarak teselli edilen bir çocuğa benzetmektedir.

23 - el-Merzubânî, Muhammed b. İmrân, *Mu’cemu’ş-Şu’arâ, Dâru’l- Kutubi’l-İlmiyye*, Beyrût 1982, s.120; el-Mistâvî, *Dîvân-u Kays b. Zerih*, s.87.

Ey uğursuz karga! Sen Lübnâ için korktuğum yöne doğru uçtun²⁴
Ben ayrılıktan korkuyorum, sen gerçek misin ey ayrılık.²⁵

Bu beyiti çokça tekrar etmeye başlayan Lübnâ karga görmemeye, görürse öldürmeye karar verdi. Bundan sonra Lübnâ'nın hizmetçisi veya cariyesi kimin yanında bir karga görse, onu ondan satın alıp kesiyorlardı. Bir gün bir çocuk dört kargayla ona geldi. Akabinde Lübnâ Kays'ın kasidelerini bağırarak söylemeye ve kargaların tüylerini tek tek yolmaya başladı.

Zavallı Lübnâ'nın durumu da bu şekilde uzun sürmedi. Sonunda üzüntü ve dertten öldü. Kays, onun kabrinin başına gelerek, bayılıncaya kadar ağlayıp durdu. Ailesi, aklını kaybetmiş haldeki Kays'ı alıp eve götürdü. Kays'ın baygın haldeki ölüm hastalığı üç gün sürdü. Üç gün sonra Kays da öldü ve Lübnâ'nın yanına defnedildi.

SONUÇ

Edebiyat, duygu ve düşüncelerin kişilerin kendilerine has bir üslupla yazılı veya sözlü olarak dile getirilmesidir. Edebiyat sözlü ve yazılı olmak üzere iki kısma ayrılmakta olup, konumuza bahis olan Halk *Edebiyatı* türü ise sözlü edebiyatın bir uzantısıdır. Yazı dili olmayan toplumlarda sözle aktarılan kültür birikimi halk edebiyatı çevresinde oluşturulmaktadır.

Yukarıda sunmaya çalıştığımız “Kays b. Zerîh ve Lübnâ” hikâyesi, İslam dönemi Arap Edebiyatındaki nadir aşk hikâyelerinden birisidir. Bu hikâyede trajik bir olayın melankoliye dönmüş şeklini bulmaktayız.

KAYNAKÇA

- 1) Abdullah, Muhammed Hasan, *el-Hubbu fi 't-Turâsi 'l- Arabî*, Dâru's-sekâfe ve 'l-Fünûn, Kuveyt 1980.
- 2) Ahmed Ferîd, Rifâî, *Asru 'l -Me 'mûn*, Dâru'l -Kutubi'l -Misriyye, Kahire 1928.
- 3) el-Antakî, Davûd, *Tezyînu 'l -Esvâk fi Ahbâri 'l - 'Uşşâk*, Dâru Mektebeti'l -Hilâl, Beyrut ts.
- 4) Blachère, Régis, *Târîhu 'l-Edebî 'l- Arabî*, trc. İbrâhîm Keylâni, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1998.
- 5) Brokelman, Carl, *Târîhu 'l-Edebî 'l-Arabî*, trc. Abdülhalim Neccâr, Dâru'l-Maârif, Kahire 1983.
- 6) Dayf, Şevki, *Târîhu 'l-Edebî 'l-Arabî*, Dâru'l-Maârif, Kahire 2007.
- 7) ed-Dineverî, İbn Kuteybe, *eş-Şi 'r ve 'ş-Şu 'arâ*, Dâru'l-Maârif, Kahire 1982.
- 8) *el-Fahûrî, Hannâ, el-Câmi fi Târîhi 'l- Edebî 'l- Arabî, el-Edebu 'l- Kadîm, Dâru 'l- Cîl, Beyrut 2005.*
- 9) Ferrûh, Ömer, *Târîhu 'l-Edebî 'l-Arabî, Dâru 'l- İlmi li 'l- Melâyîn, Beyrut 1984.*
- 10) *Feyrûzâbâdi, Mecduddin, Kâmûsu 'l Muhît, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2003.*

24 - Karga cahiliye adetlerinde uğursuzluk alameti olarak kabul edilmektedir. Eğer Karga sola yönelerek uçarsa ayrılığa, sağa doğru uçarsa mutluluğa işaret eder. Şiirde Kays, bir sol yöne uçmakta olan bir karga gördüğünü söyleye yek, bunun Lübnâ ile arasındaki ayrılığa işaret ettiğini ifade etmektedir.

25 - Şiirde geçen son kelime hakkında ihtilaf vardır. Bir rivayette (صائع), diğerinde ise (واقع) kelimesi geçmektedir. Anlamı bozmadığı için Kays divanında geçtiği gibi aldık.

- 11) Huleyf, Yusuf, *Hubbu'l-Misâli 'inde'l-Arab*, Dâru Kuba, Kahire 1997.
- 12) Hüseyin, Tâhâ, *Min Târîhi'l-Edebi'l-Arabî, Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn*, Beyrut 1991.
- 13) el-İsfehânî, Ebu'l Ferec, *el-Eğâni, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye*, Beyrut 2008.
- 14) *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyânet Vakfı, İstanbul 2005.
- 15) Kehhale, Ömer Rıza, *Mu'cemu'l-Müellifin*, Dâru İhya et-Türasi'l-Arabî, Beyrut trs.
- 16) Kollektif, *el-Hubbu 'inde'l-Arab, dirâse edebiyeye târihiyye*, (yayına haz.) el-Mektebü'l-'Alemlî li'l-Bühûs, Dâru Mektebeti'l-Hayat, Beyrut ts.
- 17) el-Merzubânî, Muhammed b. İmrân, *Mu'cemu's-Şu'arâ, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye*, Beyrut 1982.
- 18) *Meydan Larousse, Meydan Kitabevi*, İstanbul 1979.
- 19) el-Mistâvî, Abdurrahman, *Dîvân-u Kays b. Zerîh*, Dâru'l-Marife, Beyrut 2004.
- 20) Saraç, Tahsin, *Fransızca Türkçe Büyük Sözlük*, TDK Yay., Ankara 1976.
- 21) Şa'ke, Mustafa, *Rihletu's-Şi'r mine'l-Emeviyye ile'l-Abbasiyye*, Dâru'l-Mısriyyetu'l-Lübnâniyye, Kahire 1997.
- 22) Şevkî, Abdülhakîm, *Mevsûâti'l-Folklor ve'l-Esâtiri'l-Arabiyye*, Dâru'l-Avde, Beyrut, 1982.
- 23) et-Tenûhî, Ebu'l Kâsım, *el-Ferecû ba'de's-Şidde*, Mektebetu'l-Hancî, Kahire, 1994.
- 24) *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (Kollektif), Dergâh Yayınları, İstanbul 1986.
- 25) Uslu, Mustafa, *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Yağmur Yay., İstanbul 2007.
- 26) Ya'kûb, Emîl Bedî', *Divânu Kaysu Lübnâ*, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut, 1993.
- 27) Yalt, Ali Rıza, *Grand Dictionnaire Français-Turc*, Ararat yay., İstanbul 1971.
- 28) el-Yesû'î, Luis Ma'lûf, *el-Müncid fi'l-Luğa, Dâru'l-Meşrik*, Beyrut, 2001.
- 29) Ziriklî, Hayreddin, *el-A'lâm*, Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, Beyrut 1984.